

Amerikan Dış Politikasında Trump Dönemi ve Amerikan İstisnacılığı Anlatısının Sonu¹

GÖKHAN OĞUZ²

Geliş Tarihi: 15.11.2019 / Kabul Tarihi: 30.11.2019

Öz: Amerikan istisnacılığı, Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşundan bu yana farklı bağlamlarda anlamlandırılan bir anlatıdır. Söz konusu farklı anlamlar itibarıyla ABD'nin istisnai konumuna işaret eden bu anlatının, anlam boyutlarından biri de ABD'nin taşıyıcısı olduğu var sayılan değerler boyutudur. Yani, üstün olduğu var sayılan değerlere sahip olması ve bu değerleri dünya genelinde yaygınlaştırmaya çalışmasının, ABD'yi istisnai kıldığı ifade edilmektedir. Donald Trump'ın başkanlığı, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD'nin öncülüğünde inşa edilen uluslararası düzenin ve dolayısıyla bu düzene temel teşkil eden liberal değerlerin geleceği konusunda endişelere yol açmıştır. İşaret edilen endişeler, söz konusu değerlerin, anlam boyutlarından birini oluşturması nedeniyle Amerikan istisnacılığı anlatısını da belirsizleştirmektedir. Bu çalışma, Trump dönemi dış politika eylemlerinin Amerikan istisnacılığı anlatısı üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Amerikan İstisnacılığı, Amerikan Dış Politikası, Trump

¹ Bu çalışma, 2-3 Kasım 2019 tarihlerinde düzenlenen International Congress of Management, Economy and Policy (ICOMEPE'19 Autumn) kongresinde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

² Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, goguz@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4894-0846

Trump Period in American Foreign Policy and The End of the American Exceptionalism Narrative

Abstract: American exceptionalism is a narrative to which has been given meaning in different contexts since the foundation of United States of America. One of the meaning dimensions of that narrative, which points to the exceptional position of the USA in terms of these different meanings, is the dimension of values assumed to be the carrier of the United States. In other words, It is stated that the fact that it possesses the values that are assumed to be superior and tries to spread these values around the world makes the USA exceptional. The presidency of Donald Trump has raised concerns about the future of USA-led international order built after the Second World War, and hence the liberal values underlying it. These concerns make the “American exceptionalism narrative” unclear, as these values constitute one of the meaning dimensions of it. This study assesses the effects of the foreign policy actions of Trump period on the “American exceptionalism narrative”.

Keywords: American Exceptionalism, American Foreign Policy, Trump

Giriş

Donald Trump yönetiminin Amerika Birleşik Devletler'inde görevi devralmasıyla birlikte, hem iç hem dış olmak üzere bir bütün olarak Amerikan siyasetinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Trump'ın alışlagelmiş olanın dışında, bir diğer deyişle yerleşik statükoya aykırı olarak değerlendirilebilecek siyaset etme tarzı, Amerikan iç siyasetinin olduğu gibi Amerikan dış politikasının yönünün de hangi istikamete evrileceği, dolayısıyla dış politikadaki yeni politik üslûbun uluslararası siyaset alanında yansımalarının ne olacağı konusunda anlama ve anlamlandırma çabalarını tetiklemektedir. Bu çalışmanın amacı da, Trump dönemiyle birlikte Amerikan dış politikasında meydana gelen değişikliğin, diğer bir ifadeyle yeni dış politika tarzının, yerleşik Amerikan siyasal kültürünün önemli unsurlarından biri olan Amerikan istisnacıılığı anlatısı üzerindeki etkisini, özellikle bu anlatının değerler boyutu üzerinden değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda, öncelikle istisnacıılık anlatısının sadece Amerika'ya özgü olmadığına değinilecek, daha sonra Amerikan istisnacıılığı anlatısının tarihsel kökeni ve tarihsel süreçte geçirdiği içeriksel dönüşüm ele alınacak ve Amerikan istisnacıılığı anlatısının değerler boyutu ortaya konulacaktır. Amerikan istisnacıılığı anlatısına ilişkin kavramsal düzeyde çizilen bu çerçevenin ardından, Trump dönemi dış politika üslûbunu betimlemeye olanak sağlayan, Trump dönemindeki dış politika tercihlerinden bazıları tahlil edilecektir. Sonuç bölümünde ise, Amerikan istisnacıılığı anlatısına ilişkin kavramsal çerçeve doğrultusunda, Trump döneminde beliren yeni dış politika yürüncesinin, özellikle değerler boyutu itibarıyla Amerikan istisnacıılığı anlatısı üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.

Amerikan İstisnacıılığı Anlatısının İstisnai Olmaması

Bir milletin ya da ülkenin kendisini istisnai bir konumda görmesi, sadece ABD'ye özgü bir olgu değildir. Modern tarihte, kendi ülkesinin istisnailiğini ileri süren, dünyadaki diğer ülkelerden farklı olduğuna ilişkin kanıtlar ileri süren kişi-

ler ABD dışındaki ülkelerde de bulunurlar. Fransız istisnacıları olduğu gibi Rus istisnacıları da vardır. İtalyan, Portekiz, Hint, Japon, Yahudi ve Yunan istisnacılarına bolca rastlandığı gibi İngiliz ve Çin istisnacılıklarına da ulusal karaktere işaret eden bir realite olarak rastlanır (Özel, 1993: 202). Dolayısıyla Amerikalıların kendi ülkelerinin istisnailiğine ilişkin beyanları, aslında alışlageldik bir olgunun tekerrüründen başka bir şey değildir. Dolayısıyla Amerikan istisnacılığının kendisi de istisnai bir olgu değildir.

Amerikan İstisnacılığı Anlatısının Tarihsel Kökeni ve Tarihsel Süreç İçerisinde İçerik Açısından Farklılaşması

“Amerikan istisnacılığı” anlatısının ortaya çıkışıyla yaygın olarak ilişkilendirilen kişi Massachusetts Bay Colony'nin ilk valisi olan John Winthrop'tur. 1630 yılında Winthrop, yol arkadaşları olan Püriten göçmenlere hitaben “Bir tepe üzerindeki şehir gibi olacağız. Bütün insanların gözleri üzerimizde.” ifadelerini kullanmıştır (Özel, 1993: 16). Winthrop'un, söz konusu yeni Püriten yerleşim yerinin, tesis edilmiş mevcut düzenlerin dışında, şeylerin yeni bir biçimde düzenlenişi için bir standart ve model olduğunu belirtmek üzere “tepe üzerindeki şehir (the city on the hill)” ifadesini kullanmasına (Pease, 2009: 77), Amerikan istisnacılığı anlatısının ortaya çıkış anı olarak yaygın bir biçimde atıfta bulunulur.

Çoğu kez “Amerikan istisnacılığı” anlatısının ortaya çıkışıyla ilişkilendirilen kişi olan Winthrop, hiçbir yerde ve hiçbir zaman kendi pozisyonunu, istisnacılığa ilişkin doktriner bir konum olarak nitelendirmemiştir. Diğer bir deyişle, konumuna hiçbir yerde kendisine ait bir istisnacılık doktrini olarak atıfta bulunmamıştır. Birçokları, ABD eski başkanlarından Ronald Reagon'ı istisnacılığın en belagatli modern öncüsü olarak kabul eder. Günümüzde Winthrop'un kullandığı “tepe üzerindeki şehir (the city on the hill)” ifadesi daha çok Reagon'un kullandığı biçimiyle bilinir. Reagon göreve veda konuşmasında (farewell address) söz konusu ifadeyi, shining (parlayan, ışıltı veren) nitelemesini de ekleyerek, “shining city on the hill” olarak

kullanmıştır. Ancak bilindiği kadarıyla Reagon tarafından da istisnacılık bir terim olarak hiçbir zaman kullanılmamıştır. “İstisnacıılık”ın bir kavram olarak bilimsel araştırması tarihsel olarak çok uzun zaman öncesine kadar uzansa da görelî olarak yakın zamanlara kadar kelime olarak tedavüle girmemiştir. “İstisnacıılık (exceptionalism)” ifadesinin sosyal bilim indekslerinde yapılacak bir veritabanı araştırması, dikkate değer tek istisna dışında, geç 1950’lere kadar literatürün hiçbir yerinde “istisnacıılık” a rastlanmadığını ortaya koyar (Ceaser, 2012: 7-8). Dolayısıyla görelî olarak yakın zamanlara kadar Amerika’ya ilişkin “istisnacıılık” için, ismi yok cismi var şeklinde bir durumun söz konusu olduğu söylenebilir.

Amerikanın istisnailiğine ilişkin anlatı ABD’nin kurucu fikirlerinde de yansımaları bulur (Wikipedia, 2019). ABD’nin ilk başkanı olan George Washington’dan bu yana Amerikan istisnacıılığı anlatısı, hemen hemen her Amerikan başkanının retoriğini desteklemiştir. Başkan olarak yaptığı ilk konuşmasında Washington’un, ulusal bağımsızlık mücadelesinde ABD tarafından atılan her adımın ilâhi müdahalenin izini taşıdığına dikkat çekmesi, istisnacıılığın aşkın bir boyuta sahip olduğunu da gösterir. Kendisinin halefi olan John Adams daha 1765 yılında, ABD’nin kuruluşunu ilâhi yardımın eseri olarak değerlendirerek aynı aşkınlığa vurgu yapmıştır (Garaudy, 2002: 17). Daha yakın bir dönemde, 2002 yılında Teksas’ta yaptığı konuşmasında dönemin başkanı George W. Bush ise, Amerikan ulusunu tarihin gelmiş geçmiş en büyük iyilik gücü olarak nitelerek, istisnacıılık anlatısının moral boyutunu açığa çıkarır (Johnson, 2005: 1). Genel olarak söylemek gerekirse, son iki yüzyıl boyunca önde gelen Amerikalıların ABD’yi tasvir etmek üzere, “empire of liberty (özgürlük imparatorluğu)”, “a shining city on a hill (bir tepe üzerinde parlayan şehir)”, “the last best hope of Earth (dünyanın son en iyi umudu)”, “the leader of the free world (özgür dünyanın lideri)” ve “the indispensable nation (vazgeçilmez ulus)” gibi ifadeler başvurduğu görülür (Walt, 2011) ki tüm bu ifadeler retorik olarak Amerika’nın istis-

nailiğine güçlü bir biçimde vurgu yapar.

Aynı etiket altında farklı fikirleri paketleyen Amerikan istisnacılığı anlatısının (Ceaser, 2012 :5) söylemsel içeriği, farklı tarihsel koşullarda değişmiştir. Dolayısıyla söz konusu içeriğin anlamlandırılmasına ilişkin farklı yaklaşımlar belirmiştir. Bunlardan biri Amerika'nın özgünlüğüne (America is distinctive) dikkat çeker. Burada kastedilen sadece, Amerika'nın farklı olduğudur. Bir diğer yaklaşım Amerika'nın benzersizliğine (America is unique) işaret eder. Böylelikle Amerika'nın müstesna bir konuma sahip olduğuna dikkat çekilir. Amerika'nın örnek olma niteliği taşıdığını belirten (America is exemplary) bir başka yaklaşıma göre ise, Amerika diğer uluslar tarafından izlenecek örnek bir modeldir (Pease, 2009: 9).

Her ne kadar Amerikan istisnacılığı, farklı zamanlarda, farklı kişilere, farklı şeyler ifade etse de, bu farklılıkların ortaklaştığı bir damar vardır. O da ABD'nin, dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek üzere ona benzersiz bir kapasite ve sorumluluk veren bir dizi karakteristiğe sahip olduğu fikridir (Sullivan, 2019). Dolayısıyla Amerika istisnacılığı anlatısına ilişkin ifadelerin çoğu, ABD'nin, dünya sahnesinde olumlu ve özgün bir rol oynamak üzere yetkili kılındığını imâ eder. Bu imâ ile ilişkili önemli bir nokta ise, yine söz konusu ifadelerin çoğunun, Amerikan değerlerinin eşsizliğini ve evrensel ölçekte bir hayranlık konusu olduğunu varsaymasıdır (Walt, 2011).

Amerikan İstisnacılığı Anlatısının Değerler Boyutu

Amerikan istisnacılığı anlatısının değerler boyutu, Amerika'nın istisnailiğini temellendirmek üzere başvuru değerlere işaret etmektedir. Amerika'nın istisnailiğine ilişkin beyanlar, ABD'nin eşsiz bir erdemli ulus olduğuna dair inanca dayanır. Söz konusu inanca göre, bu öyle bir ulus ki, barışı sever, hukukun üstünlüğünü kabul eder, insan haklarına saygı duyar ve özgürlüğü besler (Walt, 2011). Öyle ki, üçüncü Amerikan başkanı olan Thomas Jefferson, ABD'yi dünyanın muhteşem özgürlük imparatorluğu olarak tasavvur eder (Wikipedia, 2019). Yine, sertbest-pazar kapitalizmi (Wikipedia, 2019), diğer

bir ifadeyle bırakınız yapsınlar ekonomisi de, Amerika'nın istisnai konumuna ilişkin ileri sürülen değerler arasında yer alır. Uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk alanına da Amerika'nın istisnailiğinin cisimleştiği en önemli alanlardan biri olarak atıfta bulunulur. Bu bağlamda, ABD'nin, bir değer olarak uluslararası hukuk temelinde biçimlenmiş bir uluslararası sistemin inşasında, sürdürülmesinde ve yürütülmesinde yapmış olduğu katkılara dikkat çekilir (Wikipedia, 2019).

Amerikan istisnacılığı anlatısı bağlamında, Amerika'nın değerlerinin benzersizliğine ilişkin inanç, misyon düşüncesini de beraberinde getirir. Yani, benzersiz değerlere sahip olduğu inancı temelinde Amerikan istisnacılığı, Amerikan deneyiminin evrenselleştirilmesi yönünde bir itkiye yol açar. Bu doğrultuda, ABD'nin dünyayı dönüştürmek üzere özel bir misyona sahip olduğu düşüncesi dile getirilir (Wikipedia, 2019). Bu bağlamda, Amerikan liderleri ABD'nin eşsiz sorumluluklarına ne zaman atıfta bulunsalar, bununla kastettikleri ABD'nin diğer güçlerden farklı olduğu ve bu farklılıkların ABD'yi özel yükler üstlenmeye sevk ettiği (Walt, 2011). ABD'nin uluslararası öncülüğünün, dünyada uluslararası düzenin, açık ekonomilerin, özgürlüğün ve demokrasinin geleceği açısından merkeziliğine işaret eden Huntingtonvari bir yaklaşımın (Huntington, 1993: 83) yanında, ABD'nin küresel rolünün dünyanın yüzyıllarca içerisinde kabul ettiği en büyük hediye olduğu şeklinde (Hirsh, 2004: 254), adeta mitik denilebilecek bir düşünceye de rastlanabilmektedir.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, işaret edilen değerler, Amerikan dış politikasının biçimlenmesinde önemli işlevler görmüşlerdir. Savaşın hemen ardından ABD öylesine baskın bir durumdaydı ki, bu durum ABD'ye uluslararası ortamı kendi değerlerine göre şekillendirme imkânı vermiştir (Kissinger, 2002: 224). 1945 sonrasında inşa edilen liberal karakterdeki uluslararası düzen karşısında, ABD'nin müttefik olarak kabul ettiği ülkelerdeki önemli insan grupları da ABD liderliğinin zorunlu olduğu ve dünya sistemi içerisinde kendilerince de

benimsenen değerlerin ABD tarafından korunduğu şeklinde bir duyguya sahip olmuşlardır. Yoksul ve ezilmiş coğrafyalarda bile, yaygın bir biçimde, Amerika'nın belirleyiciliğinin olumsuz olarak değerlendirilen yanlarına rağmen, bir takım evrenselci değerlerin yerleşmesine yol açan olumlu bir yönü de bulunduğu şeklinde bir yaklaşım var olmuştur (Wallerstein, 2004: 11). Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Amerikan siyasi ve ekonomik sisteminin ve dolayısıyla bu sistemin dayandığı değerlerin dünya için en iyi seçenek olduğu yolunda yaklaşımların belirmesine ve bu doğrultuda "tarihin sonu" tezinin ortaya atılmasına yol açan bir konjonktür ortaya çıkarmıştır. Böylesi bir konjonktürde dünyada söz konusu olan, Amerikan siyasi ve ekonomik sisteminin farklı varyasyonlarının benimsenmesiydi (Kissinger, 2002: 229). Serbest küresel ticaret ve sınırsız rekabeti birer değer olarak esas alan Amerikan ekonomik modeliyle birlikte Amerikan siyasi yöntemlerinin taklidinin dünya genelinde yaygınlaşması, Amerikan istisnacılığı anlatısının önemli bir boyutunu oluşturan değerler temelinde oluşmuş kurumlaşmaların ve ittifakların cisimleştiği bir uluslararası ortamı meydana çıkarmıştır (Brzezinski, 1998: 28-29).

Donald Trump'ın Dış Politika Üslubu ve Amerikan İstisnacılığı Anlatısı

Trump yönetiminin iş başına gelmesiyle birlikte Amerikan dış politika üslubunda da değişiklik meydana gelmiştir. Çalışmanın problematiği bağlamında önemli olan nokta bu değişikliğin, Amerikan istisnacılığı anlatısının özellikle değerler boyutu bağlamında nasıl bir yönelime işaret ettiği. Bunu saptayabilmek için öncelikle söz konusu değişikliğin bir tasvirine ihtiyaç vardır.

Amerikan istisnacılığının önemli bir boyutunu oluşturan ve Amerika'nın kurucu ilkeleriyle de irtibatlandırılan değerler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeni bir uluslararası düzenin inşasında da önemli bir işlev görmüş ve nihâi noktada ABD açısından ülke dışında önemli bir nüfuz kaynağı olarak hizmet etmişlerdir (Sullivan, 2019). Ancak Trump'ın iş başına

gelmesiyle birlikte söz konusu değerler zarar görmeye başlamıştır. Kanıtlar biriktikçe, Trump'ın, uzun süredir varlığını sürdüren ve hatta kurucu nitelikte taahhütleri radikal bir biçimde tanımamayı, reddetmeyi temsil ettiği şeklinde bir tespite karşı çıkmak gittikçe daha güç hale gelmektedir. Tecrübe edilen şeyin Amerikan dış politikasında bir paradigma değişikliğine işaret ettiğine dair yorumlar vardır. Trump'ın uzun süredir varlığını devam ettiren pratiklerden uzaklaşması geçici bir sapmayı da gösteriyor olabilir. Ancak öyle olsa bile söz konusu olan, Amerikan dış politika paradigmasında bir kırılmadır (Sargent, 2018). Trump, ilkeler ve evrensel değerler üzerine inşa edilmiş bir dış politikayla ilgilenmediğinin işaretlerini tekrar tekrar vermiştir (Tharoor, 2017). ABD'nin istisnailiğine ilişkin anlatının, bu yeni dış politika yürüncesi karşısındaki konumunu, daha açık bir anlatımla anlamlılık düzeyini olgusal düzeyde değerlendirebilmek için, Trump yönetimi dönemindeki dış politika tercihlerinin tahliline ihtiyaç vardır.

Müttefiklere Karşı Takınılan Tutum

ABD'deki daha eski kuşakların, Birleşik Devletler'in, kaba tabiriyle, dünyanın bir numaralı enayisi olduğu şeklinde farklı bir bakışa eğilimleri vardır. Bu bakışa yol veren şey, ABD'nin yükleri üstlenip, faydaları devşirmeyi ise başkalarına bıraktığı inancıdır. Dolayısıyla, ABD'nin bu duruma son verme zamanının geldiği dillendirilir. Bu, tam da, Trump'ın "Önce Amerika" vizyonuna tekabül eden şeydir (Sullivan, 2019). Amerikan yurttaşlarının çıkarlarının her zaman için önce gelmesi gerektiği inancını ifade eden Trump, Amerikan dış ticaret ve dış politikasında uzun bir süredir bu önceliğin ihmâl edildiğini vurgular (Trump, 2017: 120).

Yük paylaşımı çağrısında bulunmakta tuhaf bir yan yoktur. Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi 2017'de (National Security Strategy 2017 – NSS 2017) müttefiklerden ve partnerlerden, ortak tehditlere karşı adil bir sorumluluk paylaşımı üstlenmeleri beklentisine yer verilir ve işbirliğinin yükleri ve sorumlulukları paylaşma anlamına geldiği ifade edilir (NSS, 2017: 4). Ulus-

lar arenasında ABD ölçüsünde etkili bir güç olmak, sadece ulusal gücün fazla olması anlamına gelmez. Böylesi bir konum artan maliyetleri de beraberinde getirir. Askeri harcamalar, ekonomik anlamda taşınması güç boyutlara ulaştığında, ya da askeri maliyetler ekonomik potansiyeli aşma eğilimi gösterdiğinde sorunlar başlar. ABD'nin başına gelen de bu olmuştur. Bu durumun sonucu ise Amerikan gücünde meydana gelen nisbi gerilemedir (Özel, 1993: 20-21). Bu bağlamda, yük paylaşımının talep edilmesi anlaşılabilir bir durumdur. Ancak buradaki temel sorun, Trump'ın müttefiklerine olan saldırgan tutumu ve işbirliğine saygı duymayan yaklaşımıdır. Onun dünya görüşü müttefikler nezdinde sıkıntıya yol açmaktadır. Ülkenin özel bir ulusal varlığı olarak nitelendirilebilecek müttefiklere karşı Trump, yük paylaşımı bağlamında, "öde ya da sonuçlarına katlan (pay up or else)" şeklinde özetlenebilecek bir mafya mantığı uygulayagelmıştır. Keyfi fonlama hedefleri saptamanın ya da ticaret ortaklarının kazanç hadlerini kısmanın dışında, yük paylaşımına dönük olarak daha işbirlikçi bir anlayış sergilenmemiştir. Burada söz konusu olan durum, izolasyonizmden ziyade yağmacı bir tektarafılıktır (Sullivan, 2019).

Müttefiklerle ilişkisi bağlamında Trump'a yöneltilen eleştirilerden biri de, otoriter liderlere daha yakın durdukça, ABD'nin de bağlı olageldiği liberal taahhütleri paylaşan önemli müttefikleri uzaklaştırdığı yönündedir. Bu bağlamda, özellikle, Helsinki ve Singapur zirvelerinde, sırasıyla Rusya lideri Vladimir Putin ve Kuzey Kore lideri Kim Jong-Un ile gerçekleştirdiği toplantılarda Trump'ın sergilediği tavır, en iyisinden, idealleri dış politikayla ilgisiz, en kötüsünden ise bir yük gören, kaba ve işlemsel bir görecelik taraftarlığı olarak yorumlanmıştır (Sargent, 2018).

Çoktarafılığın Göz Ardı Edilmesi, Anlaşmaların İptali Ve Uluslararası Kurumlara Yaklaşım

Trump yönetimi, "Önce Amerika" vizyonunun bir yansıması olarak ve tektarafı bir yaklaşımın uzantısında, uluslararası bazı anlaşmalardan çekilmiştir. ABD ile İran arasında uzun

müzakereler sonucunda imzalanmış olan İran Nükleer Anlaşması, Trans-Pasifik Ortaklık Anlaşması ve Paris İklim Anlaşması bunlar arasındadır (Sullivan, 2019). Tektarafli olarak gerçekleştirilen bu dış politika eylemleri, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD öncülüğünde tesis edilen liberal uluslararası düzenin temel değerlerinden biri olan çoktarafliğin açık bir biçimde göz ardı edilmesidir.

Yine cari uluslararası düzenin önemli sütunlarından biri olan uluslararası kurumlara karşı sergilenen yaklaşım incelendiğinde, bu kurumlara karşı reform çağrısına eşlik eden, Amerikan yurttaşlarının çıkarları ve ABD'nin egemenliği vurgusu ön plana çıkmaktadır (NSS, 2017: 40-41). Aslında NSS-2017 incelendiğinde, uluslararası kurumların mevcut halleriyle Amerikan çıkarlarına yeterince hizmet etmediğinin dile getirilmesi tespit edilebilir (NSS, 2017). Bu durum, Roger Garaudy (Garaudy, 2002: 123)'nin, uluslararası hiçbir kurumun Amerikan çıkarlarının üstünde yer alamayacağı saptamasıyla örtüşür. Birleşmiş Milletler Örgütü de ABD'nin dünya üzerindeki "barışsever" nüfuzunun aracı olduğu sürece bu durumdan bağışık değildir.

Uluslararası hukuk konusuna gelindiğinde, ABD dış politikasına kılavuzluk eden belge niteliğindeki NSS-2017'de, sınırlı bir biçimde, anlaşmazlıkların uluslararası hukuk uyarınca çözüme kavuşturulmasının ABD tarafından desteklendiği, ancak hemen ardından Amerikan çıkarlarının her türlü güç enstrümanı ile savunulacağı belirtilmektedir (NSS, 2017: 41). Dolayısıyla buradaki uluslararası hukuk değinisi, retorikten öteye gitmemektedir. Trump (2017: 50)'ın zaten kendisi, dış politikaya yaklaşımının temeli olarak gücünü kullanmaya atıfta bulunmaktadır. Özetlemek gerekirse Trump döneminde, uluslararası toplum nezdindeki meşruiyeti dikkate almayan, yerleşik kural ve uygulamaları önemsemeyen, müttefiklerinin menfaatlerine kayıtsız kalan, kendi çıkarları uğruna hukuku göz ardı eden bir dış politika yaklaşımı söz konusudur (Kardaş, 2018: 75). Bu yeni durum, değerler temelindeki bir istisnacılık

anlatisının, uluslararası hukuku da içeren her türlü bağlayıcılıktan muafiyete (exemptionalism) evrildiğini gösterir ki bu tam da Noam Chomsky (2002: 148)'nin, "ABD'nin bütün yasalar ya da anlaşmaların üstünde durduğu doktrini" dediği şeydir.

Ticarette Korumacılık Politikası

İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD öncülüğünde tesis edilen liberal karakterdeki uluslararası düzenin en temel değerlerinden biri ticarette serbestlik ve bunun gereği olarak korumacı engellerin kaldırılmasıdır. Bu doğrultuda, uluslararası ticaret hacmindeki büyüme de, ticaret dengesi lehine olduğu sürece ABD tarafından hep övgüyle karşılanmıştır (Johnson, 2005: 285). Ancak görüne o ki, Trump dönemiyle birlikte ticaret politikasında da farklı bir döneme girilmiştir. Ekonomik sahada milliyetçi bir gündemle yola çıkan Trump yönetimi (Wolff, 2018: 157), ticari anlamda en önemli rakip olarak gördüğü Çin'e karşı korumacılık duvarlarını yükseltmektedir. Ancak ilginç olan bunu yaparken, Çin'den, Amerikan otomobilleri örneğinde olduğu gibi, kendi ürünleri üzerinde gümrük vergisi indirimleri talep edebilmektedir. Dolayısıyla Trump, Amerikan malları söz konusu olduğunda diğer ülkelerden olabildiğince az korumacılık talep ederken, kendi yerli sanayisini korumak söz konusu olduğunda ise korumacı bir yaklaşımı benimsemektedir (Nuroğlu, 2018: 68). Bu yaklaşım, "Önce Amerika" vizyonunun herhangi bir ilke ya da değer gözetmeyebileceğinin de bir göstergesidir. Strateji belgesinde de yansımaları bulunduğu üzere, Trump dönemiyle birlikte yeni korumacılık, ABD için bir güvenlik stratejisi hâline gelmiştir (Temiz, 2018: 45).

Sonuç

Trump'ın Amerikan başkanlığına seçilmesiyle birlikte ABD dış politikasında da önemli bir yörünge değişikliği meydana gelmiştir. Çalışmada ele alınan dış politika tercihlerinin incelenmesinden hareketle, Trump dönemiyle birlikte, değerler boyutu itibarıyla Amerikan istisnacılığı anlatisının sona erdiği tespitinde bulunulabilir. Tektarafli yaklaşımı, müttefiklerine karşı saygı duymayan tutumu, her türlü ilke, kural ve prensip

karşısındaki kayıtsız tavrı, uluslararası kurumları itibarsızlaştıran söylemleri, ticarete korumacılık yanlısı tercihleriyle Trump, ortaya koyduğu politika üslûbuyla, kuruluşuna ABD'nin öncülük ettiği, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana süregelen uluslararası düzenin temellerinde yer alan ve Amerikan istisnacılığı anlatısının da kurucu nitelikteki önemli bir boyutunu oluşturan değerleri önemsizleştirmek suretiyle Amerikan istisnacılığı anlatısının da içeriğini boşaltmış ve dolayısıyla söz konusu anlatıyı anlamsız bir hâle getirmiştir. Cari uluslararası sistemi temellerinden sarsan Trump tarzı dış politikanın, ABD dış politikasında Trump dönemi ile sınırlı bir geçiciliği mi yansıttığını yoksa kalıcı bir karakter mi kazanacağını zaman gösterecektir. Ancak, çalışmada analiz edilen dış politika tercihlerinin ortaya koyduğu üzere, söz konusu dış politika tarzı, Amerikan istisnacılığı anlatısına onarılması güç, hatta belki de imkânsız zararlar vermiştir.

Kaynaklar

Brzezinski, Z. (1998). *Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gereklere*, çev. E. Dikbaş ve E. Kocacıyık, İstanbul: Sabah Kitapları.

Caesar, J. W. (2012). "The Origins and Character of American Exceptionalism", *American Political Thought*, 1 (1), 3-28.

Chomsky, N. (2002). *Medya Gerçeği*, çev. A. Yılmaz ve O. Akınhay, Üçüncü Basım, İstanbul: Everest Yayınları.

Garaudy, R. (2002). *Amerikan Efsanesi: ABD'nin Dünyayı Yönetme Felsefesi*, çev. C. Aydın, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

Hirsh, M. (2004). *At War with Ourselves: Why America Is Squandering Its Chance to Build a Better World*, Oxford University Press.

Huntington, S. P. (1993). Why international primacy matters, *International Security*, 17 (4), 68-83.

Johnson, C. (2005). *Amerikan Emperyalizminin Sonbaharı*,

çev. H. Kösebalaban, İstanbul: Küre Yayınları.

Kardaş, T. (2018). "Trump Dönemi ABD Dış Politikasını Anlamak", Anadolu Ajansı (drl.), *Trump ve Küresel Düzen* içinde (s. 74-77), Ankara: Anadolu Ajansı Yayınları.

Kissinger, H. (2002). *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, çev. T. Evyapan, Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı ve İletişim A. Ş. Yayınları.

National Security Strategy of the United States of America. (2017). Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2019, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

Nuroğlu, E. (2018). "Dünya Ticaretinde Yeni Dönem: Tarifeler ve Misillemeler", Anadolu Ajansı (drl.), *Trump ve Küresel Düzen* içinde (s. 66-70), Ankara: Anadolu Ajansı Yayınları.

Özel, M. (1993). *Amerikan Yüzyulünün Sonu*, İstanbul: İz Yayıncılık.

Pease, D. E. (2009). *The New American Exceptionalism*, Minneapolis: University of Minnesota Press.

Sargent, D. (2018). RIP American Exceptionalism, 1776-2018 Erişim Tarihi: 13 Eylül 2019, <https://foreignpolicy.com/2018/07/23/rip-american-exceptionalism-1776-2018/>

Sullivan, J. (2019). What Donald Trump and Dick Cheney Got Wrong About America Erişim Tarihi: 13 Eylül 2019, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2019/01/yes-america-can-still-lead-the-world/576427/>

Temiz, K. (2018). "ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Çin", Anadolu Ajansı (drl.), *Trump ve Küresel Düzen* içinde (s. 44-47), Ankara: Anadolu Ajansı Yayınları.

Tharoor, I. (2017). The Guardians of the Liberal Order Now Forsee Its Collapse Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2019, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/01/12/the-guardians-of-the-liberal-order-now-foresee-its->

collapse/

Trump, D. (2017). *Yeniden Büyük Amerika*, çev. İ Sağlam, İstanbul: Pegasus Yayınları.

Wallerstein, I. (2004). *Amerikan Gücünün Gerileyişi: Kaotik Bir Dünyada ABD*, çev. T. Birkan, İstanbul: Metis Yayınları.

Walt, S. M. (2011). The Myth of American Exceptionalism Erişim Tarihi: 13 Eylül 2019, <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/the-myth-of-american-exceptionalism/>

Wikipedia. (2019). American Exceptionalism Erişim Tarihi: 13 Eylül 2019, https://en.wikipedia.org/wiki/American_exceptionalism

Wolff, M. (2018). *Ateş ve Öfke: Trump Beyaz Sarayı'nın İç-yüzü*, çev. Cezi Mizrahi, İstanbul: Doğan Kitap.

